

શ્રી યશોવિજયજી જૈન ગ્રંથમાળા

દાદાસાહેબ, ભાવનગર.

ફોન : ૦૨૭૮-૨૪૨૫૩૨૨

૩૦૦૪૮૪૬

1893

શ્રી જિન પ્રતિમા પૂજન-સ્વરૂપ

(3११)

४४३

शासन प्रभावक अजोड व्याख्याता आचार्य
महाराज श्रीमद् विजय मोहनसूरीश्वर पटधर
अनुयोगाचार्य पन्यासजी

जन्मातिथि-विक्रम संवत् १९५३ कार्तिक वद १० न रविवार
लघु दीक्षातिथि-१९७३ ना वैशाख शुक्ल अक्षयतृतीया बोरुगाम

बृहद्दीक्षा-राजनगर १९७३ अषाढ शुक्ल ११
अनुयोगाचार्य पन्यास १९९१ ना पोष वदी द्वे शुक्र श्रेष्ठीवर्ष
श्री माणेकलाल मनसुखभाईना संघमां गाम आटक्रोट मुकामे

महाराजश्री

प्रीतिविजयजी गणीवर

શ્રી જિન પ્રતિમા પૂજન-સ્વરૂપ

: પ્રકાશક :

ડાહ્યાભાઈ મોહોકમલાલ

પાંજરાપોળ, અમદાવાદ.

મુદ્રક:—શ્રી. મોહનલાલ મગનલાલ બદામી.

મુદ્રણાલય:-શ્રી જ્ઞેનાનંદ પ્રી. પ્રેસ.

દરીયામહેલ-મુરત.

પ્રથમ
આવૃત્તી

વિ. સંવત ૧૯૬૪
વીર સંવત ૨૪૬૪

પ્રસ્તાવના

“ શ્રી જિન પ્રતિમા પૂજન સ્વરૂપ ” નામનો લેખ ચાલુ વર્ષે
(૧૯૮૪) માં ચૈત્ર વૈશાખ માસમાં “ વીરશાસન ” પત્રના
અંકોમાં શાસન પ્રભાવક અજોડ વ્યાખ્યાન આચાર્ય
મહારાજ શ્રીમદ્ વિજય મોહનસૂરીશ્વરના પદ્ધતિ અનુ-
ચોગાચાર્ય પંચાસજી મહારાજ શ્રી પ્રીતિવિજયજી
ગણીધર તરફથી લખાઈને પ્રસિદ્ધ થયેલ હતો.
આ લેખ પુસ્તકરૂપે પ્રસિદ્ધ થાય એવી ઘણા
લબ્ધિજીવોની આગ્રહ ભરેલી માંગણી મુખે
શહેરમાં થવાથી આજે એને પુસ્તકરૂપે
પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે. આથી
ઘણા લગ્નાત્માઓ શ્રી જિનમંદિરમાં
અબજુપણે આશાતના કરતાં
બચી જશે અને તેની સાથે
શુભ કર્મનો બંધ પડશે
એવી આશા રાખવામાં
આવે છે. આ ન્હાના
પુસ્તકની પ્રસ્તાવના
લખવાનો હેતુ
પ્રસિદ્ધિનું કારણ
જણાવવા
પુરતો છે.

લી. પ્રકાશક

ડાહ્યાભાઈ મોહોકમલાલ

પાંજરાપોળ

અમદાવાદ

શ્રી જિનપ્રતિમા—પૂજનસ્વરૂપ

શાશન પ્રભાવક અજોડ વ્યાખ્યાતા આચાર્ય મહારાજ
શ્રીમદ્વિજયમોહનસૂરીશ્વરપદ્મધરશિષ્ય—વ્યાખ્યાન વાચસ્પતિ
અનુયોગાચાર્ય પત્યાસપ્રવર શ્રી પ્રીતિવિજયજી ગણીવર.
(લેખક.)

શાસ્ત્રકાર મહારાજ પાંચ પ્રકારના ચૈત્યોની
હકીકત જણાવતાં ભક્તિકૃત તથા અશાશ્વત જિન-
ચૈત્યોના દોષોનું વર્ણન કરે છે. કેવા સ્વરૂપવાળી
જિનપ્રતિમા પૂજવાથી ભવ્યજીવોને રત્નત્રયી વિગેરે
લાભોની પ્રાપ્તિ થાય? કપાલ, નાસિકા, મુખ,
ત્રીવા, હૃદય, નાભિ, ગુહ્ય, સાથળ, જનુ, પીંડિ
અને ચરણ પ્રમુખ અંગીયાર અંગોમાં જે પ્રતિમા
વાસ્તુકાદિ ગ્રંથની અંદર કહેલા પ્રમાણવાળી હોય,
નેત્ર, કાન, ખાંધ, હાથ અને અંગુલિ આદિ સર્વ
અવયવો વડે અદ્ભુતિત હોય, સમયોરસ સંસ્થાને
રહેલ હોય, પર્યાંકાસને યુક્ત હોય, કાયોત્સર્ગે કરી
વિરાજીત હોય, સર્વાંગે સુંદર હોય અને વિધિ
વડે ચૈત્યાદિકમાં પ્રતિષ્ઠિત કરી હોય, તેવી પ્રતિમા
પૂજવાથી સર્વ ભાવિ પ્રાણીઓને રત્નત્રયી વિગેરે
લાભોની પ્રાપ્તિ થાય. ઉપર કહેલાં ચિન્હોથી
રહિત એવી જિનપ્રતિમા અશુભ અર્થની સૂચક
હોવાથી અપૂજનિક ગણાય છે. જે પ્રતિમા ઉપર

કહેલાં લક્ષણોથી યુક્ત હોય, પણ જો સો વર્ષ પહેલાં કોઈ પ્રકારે અવયવોથી દૂષિત થઈ હોય, તો તે પૂજનિક ગણાતી નથી. પણ જો ઉત્તમ પુરૂષે વિધિપૂર્વક ચૈત્યાદિકને વિષે પ્રતિષ્ઠિત કરેલી હોય અને તે સો વર્ષ બાદ અંગથી ખંડિત થઈ હોય તો તેને પૂજવામાં જરા પણ દોષ નથી. તેને સારૂ શસ્ત્રમાં પ્રમાણુ આપેલું છે કે—

“वरससयाओ उट्ठुं जं बिंबं उत्तमेहिं संठवियं ।
वियलंमुवि पूइजाइ तं बिंबं निफफलं न जओ ॥”

અહીં એટલું વિશેષ છે કે—‘મુખ, નેત્ર, ડોક અને કટીભાગ આદિ પ્રદેશને વિષે ખંડિત થયેલ મૂળનાયક બિંબ સર્વથા પ્રકારે પૂજવાને અયોગ્ય છે.

આધાર પરિકર તથા લાંછનાદિક પ્રદેશે ફરીને ખંડિત હોય તો તે પૂજનિક છે. જેમ ધાતુ તથા લેપ આદિના બિંબો વિકલ અંગ થવાથી ફરીથી સમારાય છે, તેમ પાષાણ, કાષ્ટ તથા રત્નમય બિંબ ખંડિત થવાથી પુનઃ સજ્જ કરી શકાતા નથી. અતિશય અંગવાળી, હીન અંગવાળી, કૃશોદરી, વૃધ્ધોદરી, કૃશ હૃદયવાળી,

નેત્રાદિકથી હીન, ઉંચી દ્રષ્ટિવાળી, નીચી દ્રષ્ટિ-
વાળી, અધોમુખવાળી અને ભયંકર મુખવાળી
પ્રતિમા દેખનારને શાંત ભાવ નહીં ઉત્પન્ન કર-
નારી, તેમજ સ્વામીનો નાશ, રાજાદિકનો ભય,
દ્રવ્યનો નાશ અને શોક-સંતાપ આદિ અશુભને
સૂચવનારી હોવાથી, તે ભવ્યાત્માઓને અપૂજ-
નિક જણાવેલી છે. યથોક્ત ઉચિત અંગને ધર-
નારી, શાંત દ્રષ્ટિવાળી જિનપ્રતિમા સુંદર ભાવને
ઉત્પન્ન કરનારી, શાંતિ અને સૌભાગ્યની વૃદ્ધિ
કરવા વિગેરે શુભ અર્થને આપનારી હોવાથી
હંમેશાં પૂજનીય કહેલી છે.

ધર-દહેરાસરમાં ગૃહસ્થોએ કેવી રીતે પ્રતિમા
પૂજવી જોઈએ? અગાઉ જણાવેલા દોષોથી રહિત,
એકથી લઈ અગીયાર આંગળ સુધી માનવાળી,
પરિકર સહિત એટલે અષ્ટમહાપ્રાતિહાર્ય સહિત,
સુવર્ણ, રૂપ, રત્ન અને પિત્તલાદિ ધાતુમય સર્વ
અંગે સુંદર એવી જિનપ્રતિમા ગૃહસ્થોએ ધર-
દહેરાસરમાં પધરાવીને પૂજા-ભક્તિ કરવી જોઈએ.
શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે:—

‘સમયાવલિસૂત્તાઓ લેવોચ્છલ કઠ્ઠદંત લોહાણં ।

પરિશારમાણરહિયં ઘરંમિ નહુ પૂષણં ચિંવં ॥’

‘પરિકર વિનાની ઉપર કહેલા માનથી રહિત, પાષાણ, લેપ, દાંત, કાષ્ટ, લોહ અને ચિત્રમાં આલેખેલી જિનપ્રતિમા ગૃહસ્થાને પોતાના ઘરને વિષે પૂજનિક નથી એટલે પૂજવી ન જોઈએ.’

ઘર-ઢહેરાસરની પ્રતિમાની આગળ બલિપાકુલનો બહુ વિસ્તાર ન કરવો, પણ ભાવથીજ નિરંતર નહાવણ કરવું અને ત્રિકાલ પૂજા કરવી. અગીયાર આંખળથી અધિક પ્રમાણવાળી જિનપ્રતિમા ઘરની અંદર પૂજવી નહિ. તેવી પ્રતિમા તો ઢહેરાસરને વિષેજ પૂજવા યોગ્ય છે. તેમજ અગીયાર આંખળથી હીન પ્રમાણવાળી પ્રતિમા મોટા ઢહેરાસરમાં સ્થાપન કરવી નહીં, એ પણ વિવેક રાખવાની અમત્યતા છે. વિધિપૂર્વક જિનખિંબના કરનાર તથા કરાવનારને સર્વ કાળ સમૃદ્ધિની વૃદ્ધિ થાય છે. દારિદ્ર, દુર્ભાગ્ય, નઠાડું શરીર, દુર્ગતિ, હીનબુદ્ધિ. અપમાન, રોગ અને શોક વિગેરે દોષો કોઈ કાળે પણ થતા નથી. જિનપ્રતિમા જિનેશ્વરના સમાનજ કહેલી છે. સ્વયંભૂરમણ સમુદ્રમાં પણ જિનપ્રતિમાની આકૃતિવાળા મત્સ્યો ઉત્પન્ન થાય છે. ત્યાં બીજા મત્સ્યો-જિનપ્રતિમાની આકૃતિવાળા મત્સ્યોને દેખીને જાતિસ્મરણજ્ઞાન પામે છે. શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે—

‘નાલિય વલયાકારં મુક્ત્વા ।

અનેકનરાદિરુપેણ મત્સ્યાઃ સન્તિ ॥’

‘સ્વયંભૂરમણુ સમુદ્રમાં નલિ આકાર અને
વલિ આકાર વર્ણને અનેક પ્રકારના મનુષ્યાદિ
સંસ્થાનવાળા મત્સ્યો ઉત્પન્ન થાય છે.’

દેવાધિદેવ શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતની પ્રતિ-
માના પૂજનથી પૂર્વે અનંતા જીવોનું કલ્યાણ
થયું છે, વર્તમાનમાં સંખ્યાબદ્ધ આત્માઓ કલ્યાણ
કરી રહ્યા છે અને ભવિષ્યમાં અનંતા આત્માઓ
કલ્યાણ કરશે. દેવાધિદેવ શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતની
પ્રતિમાના પૂજનસ્વરૂપને ઉત્થાપન કરનારાઓ પો-
તાના આત્માને ડૂબાડી રહ્યા છે અને બીજાઓને
પણ ડૂબાડી રહ્યા છે. જિનમંદિરમાં જનારાઓએ
આશાતના વર્જવી જોઈએ. ચૈત્યવંદન મહાભા-
ષ્યમાં પાંચ પ્રકારની આશાતના વર્જવાનું
કહેલું છે.

શ્રી જિનપ્રતિમા-પૂજનસ્વરૂપનું વર્ણન કરતાં
શાસ્ત્રમાં શ્રી જિનચૈત્યો પાંચ પ્રકારના કહ્યાં છે.
તે સંબંધીનું સંક્ષેપથી વર્ણન યતિ જીતકલ્પવૃત્તિમાં
કહ્યું છે.

ચૈત્યં પંચધા । યથા વારત્તક મહર્ષેઃ પુત્રઃ સ્વપિ-
તરિ ભક્તિભરાપૂરિતતયા ચૈત્યગૃહકારયિત્વા તન્ન રજોહરણ
મુખવન્નિજા પ્રતિગૃહધારિણીં પિતુઃ પ્રતિમામચીકરત્ તદે-
તત્ સાધર્મિકચૈત્યં ॥૧॥ મથુરાદિસ્થાનેષુ ગૃહે કૃતે
મંગલનિમિત્તમુત્તરંગેષુ પ્રથમમર્હપ્રતિમા સ્થાપ્યતે । અન્યથા
તદ્ગૃહં પતતિ તન્મંગલચૈત્યં ॥૨॥ શાશ્વતચૈત્યં નંદીશ્વરાદિ
વ્યવસ્થિતં ॥૩॥ ભક્તિચૈત્યં ભક્તયા ક્રિયમાણં જિનાય-
તનં તદ્ દ્વિધા સાધૂમાં નિશ્રયા ક્રિયમાણં નિશ્રાકૃતં
॥૪॥ તદ્નિશ્રયા વિધીયમાન મનિશ્રાકૃતં ॥૫॥ તસ્ય
દ્રવ્યં હિરણ્ય સ્વર્નાદિકં કાષ્ઠોપલેષ્ટાદિકં વા તસ્યોપદ્રવ-
સ્તાન્નિવારણાર્થં અયમભિપ્રાયઃ । સતિ સામર્થ્યે ચૈત્યદ્રવ્યો-
પદ્રવમુપેક્ષમાણઃ સાધુરણ્યનંનસંસારિતદંડભાજનં ભવતિ॥’

“શ્રી જિનચૈત્યો પાંચ પ્રકારનાં જણાવેલાં છે. તેમાં પ્રથમ સાધર્મિક જિનચૈત્ય કોને કહેવું? તે સંબંધી સ્વરૂપને જણાવે છે કે-વારત્તક નામના મહર્ષિના સંસારી પુત્રને પોતાના પિતામુનિમાં અત્યંત ભક્તિ હોવાથી શ્રી જિનમંદિર કરાવરાવીને, તેમાં પોતાના પિતામુનિની રજોહરણ મુખવન્નિકા અને હાંડને ધારણ કરનારી પ્રતિમા પણ કરાવી. તે સાધર્મિક જિનચૈત્ય જાણવું. મથુરા વિગેરે નગરોમાં લોકો ઘર બાંધી રહ્યા બાદ ઘરના બારણાની બાર-

સાખમાં મંગલ નિમિત્તે પહેલી અર્હતપ્રતિમા સ્થાપન કરતા હતા. બે શ્રી જિનપ્રતિમા સ્થાપન ન કરે તો તે ઘરો પડી જતાં હતાં, તેથી મંગલને માટે ખારણાની ખારસાખમાં સ્થાપન કરવામાં આવેલી શ્રી અર્હતપ્રતિમાવાળું ઘર મંગલચૈત્ય તરીકે કહેવાતું. ॥૨॥ શાશ્વત જિનચૈત્ય કોને કહેવું ? તો નંદીશ્વર વિગેરે સ્થળોમાં રહેલું જિનચત્ય તે શાશ્વત જિનચૈત્ય જાણવું. ॥૩॥ ભકિતચૈત્ય કોને કહેવું ? તો ભકિત વડે કરીને કરવામાં આવેલું જિનાયતન તે ભકિતચૈત્ય જાણવું. તેના બે ભેદ છે, નિશ્રાકૃત અને અનિશ્રાકૃત. તેમાં સાધુની નિશ્રા વડે કરવામાં આવેલું તે નિશ્રાકૃત જિનચૈત્ય જાણવું ॥૪॥ સાધુની નિશ્રારહિત કરવામાં આવેલું તે અનિશ્રાકૃત જાણવું. ॥૫॥ શ્રી જિનચત્યનું દ્રવ્ય-સુવર્ણ વિગેરે, લાકડાં, પથ્થર વિગેરે તે શ્રી જિનચૈત્યના ઉપદ્રવના નિવારણ અર્થે વાપરવું યોગ્ય છે. બીજામાં વાપરી શકાય નહિ. શકિત હોવા છતાં પણ શ્રી જિનચૈત્યના દ્રવ્યનો નાશ થયો હોય. તેવા વખતે રક્ષણ કરે નહિ અને ઉપેક્ષા કરે, તે મુનિ પણ અનંતીવાર સંસારમાં રખડવાનું કર્મ ઉપાર્જન કરે.”

આજે ખેકારીના નામે દેવદ્રવ્યનું ભક્ષણ કરવાની ચાલબાજી ખેલાઇ રહેલી છે, તેથી ધર્મિષ્ઠ વર્ગે એ માટે ઘણુંજ સાવધાન રહેવાનું છે.

ઉપરના પાઠમાં સ્પષ્ટ જણાવી દીધું છે કે— દેવ—દ્રવ્ય શ્રી જિનમંદિરના રક્ષણ સિવાય બીજામાં વાપરી શકાતું નથી. યતિ જીતકલ્પવૃત્તિમાં પાંચ પ્રકારના જિનચૈત્યો કહેલાં છે. તે સંબંધમાં સહજ ફારફેર વર્ણન છાપેલી પ્રત ધર્મસંગ્રહ ગ્રંથના પાના ૧૨૫માં આ પ્રમાણેજ જણાવ્યું છે.

“ચૈત્યાનિ ચ ભક્તિ ૧ મંગલ ૨ નિશ્રાકૃતા ૩
 ૫નિશ્રાકૃત ૪ શાશ્વતં ૫ ચૈત્યમેદાત્ પञ्च, યતઃ—ભક્તી
 મંગલચેદ્અ નિસ્સકઢમનિસ્સચેદ્અ વાચિ । સાસયચેદ્અ
 પંચમમુવદ્દઠં જિણવરિંદેહિં ॥૧॥ તન્ન નિત્યપૂજાર્થં ગૃહે
 કારિતાર્હત્પ્રતિમા ભક્તિચૈત્યં, ગૃહદ્વારોપરિ તિર્યક્ષ્ણમધ્ય-
 માગે ઘટિતં મંગલચૈત્યં, ગચ્છસત્કચૈત્યં નિશ્રાકૃતં, સર્વ-
 ગચ્છસાધારણં અનિશ્રાકૃતં ૪, શાશ્વતચૈત્યં પ્રસિદ્ધં ૫,
 સ્વતંત્ર—

ગિહજિણપડિમાણ ભક્તિચેદ્અં ઉતરંગઘડિઅંમિ ।
 જિણવિંબ મંગલચેદ્અં તિ સમયન્નુણો વિંતિ ॥૨॥ નિસ્સ-
 કઢં જં ગચ્છસંતિઅં તદિઅરં અનિસ્સકઢં ! સિદ્ધાયણં
 ચ ઇમં, ચેદ્અપ્પણં વિનિદિદ્ધં ॥૨॥”

“પાંચ પ્રકારના જિનચૈત્યો જાણવાં. ભકિત-ચૈત્ય, મંગલચૈત્ય, નિશ્રાકૃતચૈત્ય અનિશ્રાકૃતચૈત્ય અને શાશ્વતચૈત્ય. ગૃહસ્થો હંમેશાં પૂજને માટે પોતાના ઘરમાં આશાતના ન થાય તેવી રીતે ઘરના એક ભાગમાં જિનપ્રતિમાને સ્થાપન કરીને પૂજા વિગેરે કરે તે ભકિતચૈત્ય જાણવું. મંગલ-ચૈત્ય કોને કહેવું? ઘરના બારણાની બારસાખ ઉપરના ‘મધ્ય’ ભાગમાં જિનપ્રતિમા સ્થાપન કરવી તે મંગલચૈત્ય જાણવું. નિશ્રાકૃતચૈત્ય કોને કહેવું? તો ગચ્છને આશ્રિને કરવામાં આવેલું હોય તે નિશ્રાકૃત જિનચૈત્ય જાણવું. જે જિનમંદિરમાં સર્વ ગચ્છવાળા જૈનો જઈ શકે છે તે અનિશ્રા-કૃત જિનમંદિર જાણવું. અને શાશ્વત ચૈત્ય તો પ્રસિદ્ધજ છે નંદીશ્વર વિગેરે સ્થાનોમાં.”

ચૈત્યવંદન મહાભાષ્યમાં આશાતનાના પાંચ પ્રકાર જણાવેલાં છે.

“અસાયણા અવન્ના અણાયરો, ભોગ દુષ્પણીહાણં ।
અણુચિયવિત્તિ સવ્વા, વજ્જેયવ્વા પયત્તેણં ॥ ”

“આ પાંચ પ્રકારની આશાતનાના નામો કહે છે. અવજ્ઞા આશાતના, અનાદર આશાતના, ભોગ આશાતના, દુઃપ્રશ્નિધ્યાન આશાતના અને અનુ-ચિત્તવૃત્તિ આશાતના.”

આ પાંચ પ્રકારની આશાતના પ્રયત્નપૂર્વક એટલે ઉપયોગપૂર્વક વર્જવા યોગ્ય છે. આ આશાતનાઓ પ્રધાનપણે તો જિનમંદિરમાં વર્જવાની કહી છે અને ઉપલક્ષણથી યથાયોગ્ય ગુરૂમહારાજ પાસે પણ વર્જવાયોગ્ય છે તથા તીર્થાદિક ભૂમિમાં પણ યથાસંભવ એ આશાતના વર્જ્ય કહેલી છે. આશાતના શબ્દનો અર્થ જણાવે છે. આ એટલે સમસ્ત પ્રકારે જ્ઞાતના એટલે વિનાશ અર્થાત્ શુભકાર્યનો, વિનયગુણનો અથવા ઉચિત વ્યવહારનો સર્વથા પ્રકારે જે કૃત્યથી વિનાશ થાય તે આશાતના કહેવાય છે. આશાતના તજવી જોઈએ એમ તો બધાય જૈન બંધુઓ કહે છે અને કંઈક સમજે પણ છે, પરંતુ આશાતના એટલે શું ? અને તે કેટલા પ્રકારની છે ? એ વિગેરે સ્વરૂપને જે યથાર્થ જાણવામાં આવે, તો જિનમંદિરમાં આવનાર સર્વે જીવો એ આશાતનાથી બચે છે અને શુભકર્મનો બંધ પડે છે.

આ પાંચ પ્રકારની આશાતનાઓમાંથી—

૧. પ્રથમ અવજ્ઞા આશાતનાનું સ્વરૂપ કહે છે.

૧ પાયપસારણ ૨ પલ્લિચ્છિબંધનં ૩ વિંબપિઠિદાણં ચ ।

૪ ચ્છાસનસેવણયા, જિણપુરઓ મળઈ અવજ્ઞા ॥ શ્રી.

જિનમંદિરમાં શ્રી જિનપ્રતિમાની સન્મુખ પગ
લાંબા કરીને બેસવું, હસ્ત અથવા વસ્ત્રાદિકથી
પલાઠી બાંધીને બેસવું, શ્રી જિનપ્રતિમાને પીઠ
દેવી એટલે તેને પુઠ્ઠ હાથને બેસવું અથવા ઉભા
રહેવું અને ઉંચા આસન ઉપર બેસવું, એટલાં
વાનાં શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતની પ્રતિમાજી પાસે
કરવાથી અવજ્ઞા આશાતના થાય છે. આ ચાર
પ્રકારની આશાતના સમજી શકાય તેવી છે, છતાં
તેને લગતી કેટલીક બીજી બાબતો પણ સમજી લેવી
જરૂરની છે. શ્રી જિનબિંબની પાસે ભૂમિ ઉપર
બેસવું યોગ્ય છે. કોઝપણુ પ્રકારના આસનનો પરિ-
ભોગ કરવો તે યોગ્ય નથી. કેટલાક પ્રસંગોમાં
જાજમ ઉપર-પાટલા ઉપર બેસવું અથવા ઉભા
રહેવું પડે છે તેવાં કારણોને લઈને ઉંચા આસનનો
સર્વથા નિષેધ કરવામાં આવ્યો છે. વર્તમાનકાલે
પૂજા વિગેરે પ્રસંગોમાં હારમોનિયમ વગાડતાં
ઉંચું આસન ખુરશી વાપરવી પડે, તે તો અપ-
વાદ રૂપજ છે. આ આશાતના દેવગુરૂ બંનેની
પાસે સરખી રીતે ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે. તીર્થ-
ભૂમિમાં પણ જિનમંદિરમાં અવશ્ય વર્જવાની
છેજ, પણ તે સિવાયના ભાગમાં પણ ઉચિત અને

શક્યતાના પ્રમાણમાં વર્જવાની જણાવી છે. શ્રાવક-
શ્રાવિકાએ આ ચાર પ્રકારની આશાતના ગુરૂ
મહારાજની પાસે વર્જવી જોઈએ. શ્રાવિકાએ સા-
ધ્વીજી પાસે આ ચાર પ્રકારની અશાતના વર્જવી
જોઈએ.

૨. પાંચ પ્રકારની અશાતના પૈકી પ્રથમ
અવજ્ઞા અશાતનાનું સ્વરૂપ દેખાડીને બીજી અના-
દર આશાતનાનું સ્વરૂપ જણાવે છે. ૧ જારિસતા-
રિસવેસો, જહા તહા જમ્મિ ૩ તમ્મિ કાલમ્મિ । ૪
પુયાઈ કુણઈ સુન્નો, અણાયરાસાયણા દસા ॥ ૧. જેવા
તેવા વિષે એટલે પોતાને ઉચિત નહિ તેવાં ફોટેલાં
તુટેલાં કે મેલાં અથવા શકિતના પ્રમાણમાં અલ્પ
કિંમતનાં વસ્ત્ર વિગેરે પહેરીને પૂજા કરવી તે, ૨.
જેવી તેવી રીતે એટલે પૂજાની વિધિ અથવા દર્શન
ની વિધિ દશત્રિક યથાસ્થાને ત્રણ નિસિહી. ૨.
શ્રી જિનમંદિર ફરતી ત્રણ પ્રદક્ષિણા, ૩. ત્રણવાર
પંચાંગ પ્રણામ, ૪. અર્ધાવનત ત્રણ પ્રણામ-પ્રભુજી
નજરે પડે કે તત્કાલ અંજલી જોડી મસ્તકને ત્રણ
વાર અર્ધું નમાવવું. ૫. પ્રભુની ત્રણ અવસ્થા-
છદ્મસ્થાવસ્થા, કેવળી અવસ્થા, નિર્વાણ અવસ્થા.
૬. શ્રી જિનપ્રતિમાની સન્મુખ સિવાય ત્રણે

દિશાનો સંયમ કરવો. ૭. પ્રભુને પ્રણામ કરતાં ત્રણવાર ભૂમિનું પ્રમાર્જન કરવું. ૮. ચૈત્યવંદન સમયે સૂત્રાદિક શુદ્ધ ઉચ્ચારણ પૂર્વક બોલવાં. ૯. યોગ મુદ્રા વડે નમુદ્યથુણું અને બન્ને જાવંતિ કહેવી. મુક્તાશુક્તિ મુદ્રાવડે જયવીયરાય કહેવા. જિનમુદ્રાવડે કાઉસગ્ગ કરવો. એ પ્રમાણે મુદ્રાત્રિક સાચવવી. ૧૦. ત્રણ પ્રકારની પૂજા. અંમ-પૂજા, અગ્રપૂજા, અને ભાવપૂજા. આ પ્રમાણે દશ ત્રિકનાં નામો જણાવ્યાં.

આ દશ ત્રિકનું સ્વરૂપ કિંચિત્ જણાવવામાં આવે છે.

૧. ત્રણ નિસિદ્ધિ. ૧. દેરાસરના મૂળ બારણે પેસતાં પોતાના ઘર સંબંધી વ્યાપારનો ત્યાગ કરવા રૂપ પ્રથમ નિસિદ્ધિ. ૨. ગભારાની અંદર પેસતાં દેરાસરને પુંજવા સમારવાના કાર્યને ત્યાગ કરવા રૂપ. ૩. ચૈત્યવંદન કરવા સમયે દ્રવ્ય પૂજના ત્યાગ કરવા રૂપ.

૨. ત્રણ પ્રદક્ષિણા-શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતની પ્રતિમાની જમણી બાજુથી જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રની આરાધના રૂપ ત્રણ પ્રદક્ષિણા દેવી.

૩. ત્રણ પ્રકારના પ્રણામ શ્રીજિન પ્રતિમાને દેખીને બે હાથ જોડી કપાલે લગાડીને પ્રણામ કરવો તે અંજલિબદ્ધ પ્રણામ. ૨. કેડ ઉપરનો ભાગ લગારેક નમાવીને પ્રણામ કરવો તે બીજો અર્ધવિનત પ્રણામ. બે હાથ અને મસ્તક એ પાંચે અંગો નમાવીને પ્રણામ કરવો તે પંચાંગ પ્રણામ.

૪. ત્રણ પ્રકારની પૂજા. ભગવાનને અંગે કેસર, ચંદન પૂષ્પ ચડાવવા તે પહેલી અંગ પૂજા. ધુપ દીપ નૈવેદ્યાદિકની ભગવાનની આગળ સ્તુતિ, સ્તોત્ર ગાયન, નાટક પ્રમુખ કરવા ૩૫ ત્રીજી ભાવપૂજા.

૫. ત્રણ અવસ્થા-પિંડસ્થ એટલે છદ્મસ્થા-વસ્થા પદસ્થ એટલે કેવલી અવસ્થા અને રૂપસ્થ એટલે સિદ્ધાવસ્થા.

૬. ત્રણ દિશાનો ત્યાગ એટલે જે દિશાએ જિનપ્રતિમા હોય, તે દિશા વિનાની ત્રણ દિશાએ ન જોશું.

૭. ચૈત્યવંદનાદિક કરતાં પગ મૂકવાની ભૂમિ ત્રણ વાર પૂજવી.

૮. નમુત્થુણું વિગેરે લણુતાં સૂત્ર શુદ્ધ યો-
લણું, અર્થ વિચારવા અને શ્રી જિનપ્રતિમાનું
સ્વરૂપ આલંબન ધારણું.

૯. ત્રણ મુદ્રામાં યોગમુદ્રા એટલે બે હાથની
દશે આંગલીઓ માંહોમાંહે રાખી કમલના દોડાના
આકારે હાથ બેડી પેટ ઉપર કાણી રાખવી. બે
હાથ ભેગા કરી કપાલે અડાડવા તે મુક્તાશુક્તિ
મુદ્રા બે પગનાં આંગણાંના વચમાં આગળથી
ચાર આંગળનો અને પછવાડેથી કાંઈક ઓછો
અંતર રાખી કાઉસગ્ગ કરવો તે જિનમુદ્રા જાણવી.

૧૦ ત્રણ પ્રાણીધાન જાવંતિ એકબીજાં એ
ગાથાએ ચૈત્ય વાંદવારૂપ પ્રણિધાન, જાવંત
કેવિસાહુ એ ગાથાએ ગુરૂને વાંદવારૂપ પ્રણિધાન
અને જયવીરરાય સૂત્ર એ ત્રીજું પ્રાર્થના પ્રણિ-
ધાન સમજવું.

પ્રભુના મંદિરમાં ગમન કરતાં પાંચ અભિગમ
સાચવવાં. ૧. પ્રભુના મંદિરમાં ગમન કરતાં, પુષ્પ,
તાંબુલ, સોપારી. બદામ, છરી, કટારી, સુડી,
મુગટ, વાહન વિગેરે સચિત્ત અચિત્ત દ્રવ્યનો
ત્યાગ કરવો. ૨ મુગટ સિવાય બાકીનાં આલુ-

પણાદિ અચિત્ત દ્રવ્યનો ત્યાગ કરવો નહિ. ૩. એકવડા અને પહોળા વસ્ત્રનો ઉત્તરાસંગ કરવો. ૪ શ્રી જિનેશ્વર પ્રભુનાં દર્શન થતાંજ મસ્તકે અંજલિ જોડી જિનાયનમઃ એમ કહી નમસ્કાર કરવો. ૫. મનમાં એકાગ્રતા કરવી. આ પાંચ અભિગમાદિ જાણ્યા સિવાય જેમ તેમ દર્શન પૂજા અવિધિથી અજ્ઞાનપણે કરવી.

૩. જે તે વખતે એટલે દર્શનનો અવસર અથવા પૂજનો વખત શાસ્ત્રમાં જે પ્રમાણે બતાવવામાં આવ્યો છે તે અવસર સિવાય જ્યારે ત્યારે સહજ માત્ર વખત મલી ગયો તે વખતે વેડ ને વારો પતાવવાની માફક દર્શન અથવા પૂજાદિક કરવું તે. અને ૪. શૂન્ય ચિત્તે જે ક્રિયા કરવામાં આવે તે. મન, વચન, કાયાના યોગની એકાગ્રતા સિવાય મન ક્યાંક ભટકતું હોય, વાળાંના ફેનો-ગ્રાફની પેઠે મુખેથી ક્રિયાના શબ્દો પ્રવાહની જેમ બોલ્યા કરવું અને શરીરની ચંચલતા ટેવ પડી જવાથી જેમ થતી હોય તેમ ક્યાં કરવી, તે આ ચારે પ્રકારના દોષ જિનપૂજા વિગેરેમાં કરવાથી શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતની અનાદર કરવારૂપ આશા-તના થાય છે.

શ્રાદ્ધવિધિ ગ્રન્થની ટીકામાં શ્રી જિનપૂજ્ઞદિ
વિગેરેમાં સમ્યગ્ બહુમાન અને સમ્યગ્ વિધિની
ચતુર્ભાંગી શુદ્ધ અને અશુદ્ધ રૂપીયો અને મહોર-
છાપ સાથે વટાડેલી છે, તે આ પ્રમાણે—

દેવપૂજાદૌ ચ હર્દવહુમાનસમ્યગ્વિધિવિધાનયોઃ શુ-
દ્ધાશુદ્ધરૌપ્યટંકકદષ્ટાંતેન ॥ યથા શુદ્ધં રૂપ્યં શુદ્ધામુદ્રા
॥૧॥ શુદ્ધં રૂપ્યં અશુદ્ધા મુદ્રા ॥૨॥ શુદ્ધા મુદ્રા અશુદ્ધં
રૂપ્યં ॥૩॥ અશુદ્ધં રૂપ્યં શુદ્ધા મુદ્રા ॥૪॥ સમ્યગ્ બહુ-
માનઃ સમ્યગ્ વિધિઃ ॥ ૧ ॥ સમ્યગ્ બહુમાનઃ ન તુ
સમ્યગ્વિધિઃ ॥૨॥ સમ્યગ્ વિધિઃ ન તુ સમ્યગ્બહુમાનઃ
॥૩॥ ન સમ્યગ્ વિધિઃ ન સમ્યગ્ બહુમાનઃ દ્વયોરભાવે
તુર્યઃ ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થ—દેવપૂજા વિગેરેમાં હૃદયનું બહુમાન
અને સમ્યગ્ વિધિએ પ્રથમ ભાંગો જાણવો, એટલે
રૂપું પણ શુદ્ધ છે અને ઉપર મહોર છાપ પણ
શુદ્ધ છે. બીજા ભાંગામાં દેવપૂજાદિકમાં હૃદયનું
બહુમાન છે, પણ સમ્યગ્વિધિ નથી એટલે રૂપું
શુદ્ધ છે પણ ઉપર મહોર છાપ અશુદ્ધ છે. આ
બીજા ભાંગો જાણવો. ત્રીજા ભાંગામાં સમ્યગ્વિધિ
છે પણ હૃદયનું બહુમાન નથી એટલે રૂપું અશુદ્ધ
છે પણ ઉપર મહોર છાપ ખરી છે. હૃદયનું બહુ-
માન પણ નથી અને સમ્યગ્વિધિ પણ નથી. રૂપું

અશુદ્ધ છે અને મહોર છાપ પણ ખોટી છે. આ ચોથો ભાંગો જાણવો.

જે કોઈપણ ભવ્યાત્માના હૃદયમાં આદર બહુ-માન હોય છે, ત્યાં તો માણસ જેવે તેવે વેષે જતો નથી. રાજદરબાર વિગેરે સ્થળોમાં અથવા મહાન અધિકારી પાસે જવું હોય છે ત્યારે પોતાની લક્ષ્મીની સ્થિતિ અનુસાર અનુકુળ વેષ એટલે સારાં કપડાં ડાઘ વિગેરેથી રહિત હોય છે તે પહેરીને જાય છે. જેવી તેવી રીતે જતો નથી, પણ વિવેક સાચવીને યોગ્ય રીતેજ જાય છે. પોતે જાણુકાર ન હોય તો જે જાણુકાર હોય તેને જવા-આવવાની, ખેસવાની, વાત કરવાની, રજા લેવાની વિગેરે રીતભાત પૂછી લઈને પછી જાય છે. વળી જે તે અવસરે જતા નથી પણ તેનો પુરસદનો (નવરાસનો) વખત જાણીને-પૂછાવીને પ્રસન્નતાવાળે સમયે જાય છે. શુન્ય ચિત્તે જતો નથી પણ સાવધાનપણે જાય છે. અને જે કામને માટે જાય તે કામને ગોખી રાખે છે, ક્યા શબ્દમાં કહેવું તે વિચારી રાખે છે અને પછી યથાયોગ્ય શબ્દોમાં જણાવે છે.

જિનપૂજામાં આ ચારે બાબત બહોળે ભાગે વિસરી જવામાં આવે છે. શક્તિ છતાં પોતાને માટે એકાદ સારા કપડાની જોડ અલગ રાખવામાં

આવતી નથી. દેરાસરના સાધારણ ખાતાનાં કપડાં ફોટેલાં, તુટેલાં કે મેલાં જેવાં હોય તેવાં પહેરવામાં આવે છે. વિધિ વીગેરે જાણવાનો અપનહિ કરતાં જિનદર્શન, જિયપૂજા વિગેરે જેમ તેમ કરી આવે છે અથવા તો બીજા કરતા હોય તેમ કરે છે, પરંતુ એ સંબંધીનો વિચાર કરવામાં આવતો નથી. ઉચિત અવસર પણ જોતા નથી. રાત્રી હોય, સૂર્યનો ઉદય પણ થયો ન હોય, જીવજંતુ જોઈ શકાય તેમ ન હોય, તેવે વખતે સ્નાન કરવા બેસી જાય છે. એટલુંજ નહિ પણ શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતની પખાલ પણ કરવા માંડે છે. તેવીજ રીતે મધ્યાહ્ન વીતી જાય તો પણ કામમાંથી

ટૂટે ત્યારે પૂજા કરવા દોડે છે. આ સંબંધી ઉચિત અવસરનો વિચાર કરતા નથી. શુન્ય ચિત્તની વાત તો પૂછવી પડે તેમ નથી. શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતની પખાળ કરે, મન કયાંક ભમે, અંગલુહણાં બે કર્યાં કે ત્રણ તે પણ ભૂલી જાય! ભગવંતની અવસ્થા-ત્રિક ભાવવાને બદલે પોતાની અવસ્થાનું ત્રિક ભાવવા માંડી જાય. ચૈત્યવંદનાહિ ભાવસ્તવમાં પણ તે ક્રિયાની દ્રવ્યસ્તવ જોડી પણ યોગ્યતા ન દેખાય.

આ બધા શુન્ય ચિત્તને લગતા દોષો છે. આ પ્રકારની અનાદર આશાતના દરરોજ-હંમેશાં થતી જોવામાં આવે છે. અનાદર આશાતના ગુરુ-મહારાજના સંબંધમાં સંપૂર્ણ રીતે લાગુ પડે છે. ત્યાં પણ જેવે તેવે વેષે જેવી તેવી રીતે જલ્દી વ્યાજબી નથી. શુન્ય ચિત્તનો દોષ ત્યાં પણ તજવા યોગ્ય છે.

અધ્યાત્મી આનંદધન્યજી મહારાજ પણ શ્રી ઋષભદેવના સ્તવનમાં જણાવે છે કે-ચિત્ત પ્રસન્ને રે પૂજન ફલ કહ્યું રે-પૂજા અખંડિત એહ ! અર્થાત્ ! ચિત્તની પ્રસન્નતા એજ પૂજનનું ફલ કહ્યું છે અને એજ પૂજા અખંડિત કહેવાય છે. તેમજ આ અનાદર આશાતના સામાયિક પ્રતિક્રિયાદિ ક્રિયામાં પણ તજવાની છે. જે ભવ્યાત્માઓ આ પ્રમાણે અનાદર આશાતનાનું સ્વરૂપ સમજીને આદર કરે છે, તે અદ્ય કાળમાં મુક્તિ-ગામી બને છે.

ત્રીજી ભોગ નામનિ આશાતનાનું સ્વરૂપ જણાવે છે.

“ભોગો દસપ્પયારો કીરંતો જિજ્ઞવરિંદમવળંમિ ।
આસાયણત્તિ વાઢં વજ્જેયવ્વા જઓ વુત્તં ॥”

દેવાધિદેવ શ્રી વીતરાગ ભગવંતના ભુવનમાં દશ પ્રકારનો ભોગ કરવો તે ભોગ નામની આશાતના કહેવાય છે, અને તે પ્રયત્નપૂર્વક વર્જવાની જણાવેલી છે.

શ્રી જિનમંદિરમાં વર્જવા યોગ્ય ભોગ આશાતનાના દશ પ્રકારો જણાવેલાં છે.

“ તંબોલપાણ મોયણુવાહગચ્છી મોગમુયણનિહુયણં ।
મુ-તુચ્ચારં જુયં વજ્જે જિણમંદિરસ્સંતો ॥”

તંબોળ, જળપાન, ભોજન, પગરખા, સ્ત્રી-ભોગ, શયન, થુંકવું, મૂત્ર, ઉચ્ચાર અને જુગાર, આ દશવાના શ્રી જિનમંદિરમાં વર્જવાના છે. આ ભોગ આશાતના સંબંધી આવકો કેટલાક તો ન કરે તેમ સ્પષ્ટ છે. પાન ખાવું, જળ પીવું, ભોજન કરવું, સ્ત્રીભોગ કરવો, થુંકવું, લઘુનીતિ કરવી અને વડીનીતિ કરવી,—આ સાત આશાતના તો બહોળે ભાગે થવાનો સંભવ હોતો નથી. જોડા મૂકવાના સંબંધમાં કેટલેક સ્થળે મૂકવાની સગવડ ન હોવા પીગેરેના કારણોથી દહેરાસરના કોટની અંદર લઈ જવામાં આવે છે, તે લઈ જવા ન જોઈએ. શ્રી જિનમંદિરના વહીવટ કરનારા-

યોગ્યે તે મૂકવા માટે ચોગ્ય સગવડ કરી આપવી
 જોઈએ. સુવાની બાબતમાં કેટલીક વખત ઠંડો
 પવન ખાવાની બુદ્ધિએ વધારે વખત બેસી રહેતાં
 નિદ્રા આવી જાય છે-પ્રમાદ સેવાય છે, તે નહિ
 કરવાનું ધ્યાનમાં રાખવા ચોગ્ય છે- જિનભક્તિ
 અથવા ધર્મચર્યાના કારણ સિવાય શ્રી જિનમં-
 દિરમાં વધારે વખત રોકાવું નહિ. જુગાર રમ-
 વાના સંબંધમાં લઘુવયવાળા છોકરાઓકોડીઓ,
 પાના,પૈસા વિગેરેથી ઘણી વાર રમે છે,તેનું સખ્ત રીતે
 નિવારણ થવું જોઈએ. પ્રથમની સાત આશાત-
 નામાં પણ નાનાં બાળકોને સાથે લઈને આવનાર
 સ્ત્રી તથા પુરૂષોએ બાળક મૂત્ર કરે નહિ અથવા
 વડીનીતિ (ઝાડો) કરે નહિ, તેને માટે ઘણુંજ ધ્યાન
 રાખવાની જરૂર છે. કેટલીક વખત શ્રાવિકા બહેનો
 એવી આશાતનાના સંબંધમાં બેઠરકાર રહે છે.
 કેટલીક શ્રાવિકા બહેનો તો બાળકે એની આશા-
 તના કરી હોય, તો સ્નાન્ન કર્યા વગર અથવા કર-
 વાનું કદા વિના ગુપચુપ ચાલી જાય છે, પણ
 એ મહા આશાતના છે. કેટલીક શ્રાવિકા બહેનો
 ત્રસ્ટુ આવવાના દિવસ નજીક હોય છતાં વધારે
 વખત જિનમંદિરમાં બેસી રહે છે અને એ સં-

અંધી આશાતના થતાં શરમની મારી બોલ્યા—
 આલ્યા વિના ચાલી જાય છે. આવી આશાતના
 મહોત્સવાદિ પ્રસંગે તેમજ પર્વતિથિએ ઘણું કરીને
 થવાનો સંભવ છે. પ્રતિષ્ઠા, બૃહત્સ્નાત્રાદિક પ્રસંગે
 પણ શ્રાવિકા બહેનો તરફથી ઉપર કહેલી આશા-
 તનાનો ભય વધારે રાખવામાં આવે છે. તેવી
 આશાતના થવાથી કેટલીક વાર વિપરીત પરિણામ
 આવે છે. તે સારૂ ઉપર જણાવેલી તમામ પ્રકારની
 અને ઉપલક્ષણથી તેને લગતી બીજા પ્રકારની
 ભોગ આશાતનાઓ અવશ્ય ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે.

ઉપાશ્રયાદિકમાં પણ આશાતના વર્જ્ય જણા-
 વેલી છે, તેથી વિવેકપૂર્વક વિચારીને યોગ્ય વર્તન
 કરવું. આ પ્રમાણે ત્રીજી ભોગ નામની આશાતનાનું
 કિંચિત્ વર્ણન જણાવ્યું. ચોથી દુઃપ્રણિધાન આ-
 શાતનાનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે જણાવું.

“રામેણ વ દોસેણ વ, મોહેણ વ દુસિયા મળોવિત્તી ।
 દુર્પાઢિહાણં મન્નઈ, જિણવિસયે તં નં કાઠવ્વં ॥”

રામ વડે કરીને અથવા દ્વેષ વડે કરીને અથવા
 મોહ—અજ્ઞાન વડે કરીને ચિત્તની વૃત્તિ જે દુષિત
 થાય, તેનું નામ દુઃપ્રણિધાન કહેવાય છે. તે આશા-
 તના જિનમંદિરમાં ન કરવી.

આ આશાતના બહુ ગંભીર અને વિચારવા યોગ્ય છે. જિનમંદિરમાં પ્રવેશ કર્યા પછી સ્ત્રી પુત્ર કે મિત્રાદિ તરફની રાગદ્વેષાથી અથવા અપ્રીતિના ઉત્પાદક કોઈપણ સ્ત્રી પુરુષાદિક તરફ દ્વેષ જાગવાથી તેમજ અજ્ઞાનદશાને લઈને થતા અનેક પ્રકારના મોહથી ચિત્તની વૃત્તિ ડોળાઈ જાય છે એ ચોક્કસ વાત છે. જ્યારે એ ભાવો ચિત્તમાં જાગે છે ત્યારે તેની અંદર પરમ તારકદેવ શ્રી જિનેશ્વર પરમાત્માની ભક્તિ, શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતનું બહુમાન, શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતના અનંત ગુણોનું ચિંત્વન, પોતાના સ્વાભાવિક ગુણો વિકસ્વર કરવાની તીવ્રચ્છા અને તે નિમિત્તે શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતની એકાગ્ર ચિત્તે પ્રાર્થના એ બધું ટકી શકતું નથી. સુંદર વિચારની સ્થિતિ-રીતિજ બંદલાઈ જાય છે, ચિત્ત ચક્રડોળે ચડે છે અને તે પોતાનું કર્તવ્ય ચુકી બીજી દિશામાં ગમન કરે છે. સાધ્ય ભૂલી જવાય છે.

આ આશાતના નહિ કરનારા ઉત્તમ જીવો જગતમાં આદરણીય છે. આવા ઉત્તમ જીવો અનુકરણ કરવા યોગ્ય છે. શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતની પૂજામાં ચિત્તવૃત્તિને દ્રુપ કરવી, બીજા

સર્વ વ્યાપાર બૂલાવી દેવા, રાગદ્વેષ અથવા મોહને
 પ્રવેશ કરવા ન દેવો, તેવો પ્રસંગજ આવવા ન
 દેવો, તેજ ખરેખર આત્મસંયમ છે. આ આશા-
 તના થવાથીજ ભવ્યાત્માઓ શ્રી જિનપૂજાદિક
 અમૃતમય કરણીના સુંદર અનુપમ મોક્ષફળને
 મેળવી શક્તા નથી. એ કારણથીજ ભવ્યાત્મા-
 ઓએ દુઃપ્રણિધાન આશાતના ન થાય તે માટે
 હંમેશાં જાગૃત રહેવું. રાગ, દ્વેષ અને મોહની
 ત્રિપુટી છળ જોનારી ચોરની પંક્તિ તરીકે જણા-
 વેલી છે. બાહ્ય કારણ પ્રાપ્ત થયા સિવાય પણ
 માત્ર મનની અંદર વિચાર માત્રથીજ ઉદ્ભવી
 તેઓ પોતાનો અમલ ચલાવે છે, તો પછી જ્યારે
 બાહ્ય નિમિત્ત મળે ત્યારે તો તેના બળનું શું
 કહેવું ? એથીજ બનતાં સુધી દુઃપ્રણિધાન થાય
 તેવાં કારણોથી દૂર રહેવું, છતાં કદી તેવા કારણો
 મળી જાય તો તે વખતે ચિત્તને કબજે રાખવું
 અને રાગ, દ્વેષ કે મોહના સામ્રાજ્યને આધીન ન
 થવું. આ આશાતના ઘણીવાર તો માત્ર માન-
 સિક વિચારણાથીજ થાય છે. હાથ વડે શ્રી
 જિનેશ્વર ભગવંતની પૂજા કરે અને મન તો
 ક્યાંય ભ્રમતું હોય, તેમાં રાગદ્વેષાદિકની સ્ફુરણા
 થયાજ કરે અને આત્મા તેને આધીન થઈ કર્તવ્ય

ચુકી જાય. માટે આ આશાતનાથી બચવા સારૂ
ધણી સંભાળ રાખવાની જરૂર છે. ગુરૂવંદનના
સંબંધમાં પણ આ આશાતના તજવા યોગ્ય છે.
એ પ્રમાણે ચોથી દુઃપ્રસિધાન આશાતનાનું
સ્વરૂપ કહેવાયું.

પાંચમી અનુચિતવૃત્તિ આશાતનાનું સ્વરૂપ
જણાવે છે.

‘વિકલાધરણયદાણં,

કલહવિવાહાઈ ગેહકિરિયાડ ।

અણુચિયવિત્તિ સઘ્વા,

પરિહિરિયઘ્વા જિનગિહમ્મિ ॥’

‘વિકલા કરવી, ધરણું ધાડીને બેસવું, કલહ-
વિવાહાદિ કરવા તેમજ ક્રિયાઓ (ધરનાં કામકાજ)
કરવી, એ સર્વ અનુચિત આશાતના કહેવાય છે.
તે શ્રી જિનમંદિરમાં વર્જીવી. ધર્મચર્યાથી અન-
ભિન્ન માણસો તો દહેરામાં બેસીને તડાકાજ મારે
છે. તે વિકલારૂપજ છે—તે તો સર્વથા વર્જ્ય છે.’

માત્ર ધર્મચર્યા સિવાય બીજી કશી વાતચીત
શ્રી જિનમંદિરમાં કરી શકાય નહિ. કેટલાક
માણસો બેસે છે તો ધર્મચર્યા કરવા, પણ તેમાંથી

આડા ફંટાઈ વિકથા કરવા મંડી જાય છે. તેમણે વધાન રહેવાની જરૂર છે, વિકથા કોને કહેવી અને તે કેટલા પ્રકારની છે, ઇત્યાદિનું વિવરણ અહીં કરવામાં આવતું નથી. વિકથાના ચાર અને છ, સાત વિગેરે ભેદો છે, તે સુદ્ધ મનુષ્ય પાસેથી સમજી લઈને વર્જવા. ધરણું ધાલીને ખેસવું એટલે લાંઘવા ખેસવું. કોઈની પાસેના લેણાને પ્રસંગે અથવા નાતજાતના કે સંઘના વાંધા કે તકરાર વિગેરે પ્રસંગોએ આ ક્રિયા કરવામાં આવે છે. પરંતુ શ્રી જિનમંદિરે તેવા કોઈ પણ કારણસર ખેસવું કે ખેસવાની સલાહ આપવી તે તદ્દન અયોગ્ય છે: અનુચિત વૃત્તિરૂપ હોવાથી તદ્દન વર્જ્ય છે. કલહ અને વિવાહાદિ તો જુદા જુદા કારણને લઈને શ્રી જિનમંદિરની અંદર શું સાધ્ય છે, શું કર્તવ્ય છે, તેને નહિ સમજનારા અથવા સમજ્યા છતાં સાધ્યને ચુકી જનારા કર્તવ્યથી બ્રષ્ઠ થનારા કરે છે. તે વખતે ક્રોધ તેમજ અભિમાનનું સામ્રાજ્ય એટલું વિસ્તાર પામી જાય છે કે તેટલું રહીને જોનારજ તેનો તોડ કરી શકે છે. કલહ-વિવાહાદિને વર્જ્ય સમજનારા પણ એ વાતને ભૂલી જાય છે. ધરની

ક્રિયાઓ તો નાના ગામડાં વિગેરેમાં દહેરાસરનેજ
 ધરૂપ માની બેસનારા સ્ત્રીઓ અને પુરૂષો દહે-
 રાસરની પાસેના વસવાટથી અનેક પ્રકારની કરે
 છે. દહેરાસરમાં અનાજ સુકવે છે, લુગડાં ધુએ
 છે, લુગડાં સુકવે છે, માથાં ઓળે છે: પુરૂષો
 નામાં માંડે છે, હિસાબ કરે છે, વાંધાઓ પતાવે
 છે, પંચાતો કરે છે, ઇત્યાદિ અનેક પ્રકારની
 આશાતનાઓ કરે છે. શ્રી જિનમંદિર સંબંધી જે
 ૮૪ આશાતનાઓ કહેવામાં આવેલી છે, તેમાં અનુ-
 ચિત્ત વૃત્તિના પેટામાં સમાય એવીજ ઘણી આશા-
 તનાઓ છે. સમજી સ્ત્રી-પુરૂષો તો પ્રાયઃ આ
 આશાતના ઓછી કરે છે, તેમજ મોટા શહેરમાં
 પણ આવી આશાતના થોડી થાય છે, પરંતુ
 નાના ગામડાંઓમાં તો ઘણે ઠેકાણે થતી જોવામાં
 આવે છે. તેનું નિવારણ કરવામાં બનતો પ્રયત્ન
 કરવાની જરૂર છે, ઉત્તમ પુરૂષોનું કામ પોતે
 આશાતના ન કરવી અને બીજા પાસે ન કરાવવી
 તે છે. આગેવાનો ધારે તો આ જાતની આશાત
 ના ન થાય તેવો બંદોબસ્ત કરી શકે છે. અનુ-
 ચિત્તવૃત્તિની અંદર ઉંપર કહેલી અવજ્ઞા આશા-
 તના અનાદર આશાતના, ભોગ આશાતના

અને દુઃપ્રણિધાન આશાતના—એ ચારેનો સમાવેશ થઈ શકે તેમ છે, કારણ કે—તે સર્વ અનુચિત વર્તન રૂપજ છે. પરંતુ અહીં તો માત્ર બહોળે ભાગે કાયિક વર્તનનોજ સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. આ પ્રમાણેની પાંચે પ્રકારની આશાતના ભવભીરૂ પ્રાણીએ અવશ્ય વર્જવા યોગ્ય છે. એમાં ત્રણ પ્રકાર માનસિક આશાતનાના અને બે કાયિક આશાતનાના છે. અવજ્ઞા, અનાર અને દુઃપ્રણિધાન—એ ત્રણે પ્રકાર માનસિક છે, છતાં તે પૈકી અવજ્ઞા અને અનાદરમાં કાયિક વર્તનનો પણ સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. અનાદરનદી અંદર શુન્ય ચિત્તે શ્રી જિનપૂજાદિ કરવા રૂપ આશાતના બતાવેલી છે તે માનસિક છે.

આ બધા પ્રકાર જુદા જુદા બતાવવાનો હેતુ માત્ર અલ્પજ્ઞ પ્રાણી જૂલ ન ખાય તે છે. બાકી સુજ્ઞ જનો તો આ કૃતિ કરવામાં આશાતના થાય છે કે કર્ત્તવ્ય બજાવાય છે તે તરતજ સમજી શકે છે. માટે કોઈ પણ પ્રકારે આશાતના ન થાય અને કર્ત્તવ્યપરાયણ રહી સાધ્ય સિદ્ધ કરાય તેવો પ્રયત્ન કરવો. ઉત્તમ જનોનું રટણ નિરંતર એજ હોય છે અને તેથીજ તેઓ પોતાની ફરજ સમજી

શ્રી જિનેશ્વર ભગવંત કે જેઓ પરમ ઉપકારી છે, તેમના ઉપકારનું સ્મરણ કરી તેના અનુભૂતિ થવા માટે યત્નતા પ્રયત્નમાં મગ્ન રહે છે.

આવા સતત ઉદ્યમી પુરૂષોને ધન્ય છે. તેઓજ પોતાના અમૂલ્ય અને દુર્લભ મનુષ્યજન્મને સફળ કરે છે.

